

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.6.2023.291348>

КОЗАРЕНКО О. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка.
Доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри соціо-
культурного менеджменту (Львів, Україна).

Kozarenko, Oleksandr. Ivan Franko National University
of Lviv. Doctor of Art Criticism, Professor, Professor at the Department
of sociocultural management (Lviv, Ukraine).

© Козаренко О. В., 2023.

**МИКОЛА ЛИСЕНКО —
ФУНДАТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ МОВИ**

MYKOLA LYSENKO

AS A FOUNDER OF NATIONAL MUSICAL LANGUAGE

Завдяки Українському вільному університету ми здійснили ювілейну акцію, присвячену Борису Лятошинському. Зазначу, що й музика Лисенка звучала в цьому закладі. Дуже тепло і гарно була сприйнята. Сьогодні взагалі такі спогади. Коли наш естонський гість розказував нам про естонську музику, я пригадав, що 20 років тому Роксана Микитівна Скорульська, покійниця, яку ми мусимо згадати, вивезла концерти Лисенка у Таллінн і Вільнюс. Це було навіть не 20, а 30 років тому, і я досі не можу забути, як тепло сприймала естонська публіка спів Людмили Давимуки й Валерія Буймістера і тих видатних виконавців, які прислужилися до такого першорядного виконання музики Миколи Лисенка. Тішуся, що Лідія Пилипівна Корній сьогодні з нами, бо 10 років тому я для неї і для професора Григорія Півторака в музеї Лисенка протягом години грав музику Миколи Віталійовича, яка вийшла в запису на компакт-диску. Тішуся, що в такий скромний спосіб ми також відзначили тоді 170-річчя Миколи Віталійовича.

Та й сьогодні 180-річчя Лисенка відзначаємо напередодні дня його смерті. Оцей день смерті композитора, який також гарно вшановували в музеї композитора, також незабутній, тому що він зберіг спалах українського духу в Києві і зафіксований на фото й відео. Похорон Миколи Віталійовича виявив незнищенну силу того українського духу. І я тішуся, що сьогодні, напередодні цього пам'ятного дня, Київська консерваторія влаштувала ось таку зустріч, що ми можемо згадати і творчість Лисенка, і тих лисенкознавців, які прислужилися до збереження й дослідження його спадщини. Тішуся, що так поважно і гарно Київська консерваторія згадує свою славу, адже і кабінет Лисенка, з якого починався музей Лисенка, був спочатку в Київській консерваторії. Знаємо, як пов'язане ім'я Лисенка, його рід із Київською консерваторією. Маю на увазі, звичайно, Остапа Миколайовича і Радугу Остапівну Лисенко, яка недавно відійшла у вічність. Тож ми з вами можемо сказати, що як пройдуть оті страшні хмари, то й Український вільний університет, сподіваюсь, також знайде спосіб долучитися до екзистенції творчості Лисенка в нашій свідомості і свідомості західного слухача. Я багато зіграв Лисенкових концертів у Мюнхені, у Трірі, у Вюрцбургу. Той слід Лисенковий такий потужний саме в Німеччині, це велика справа. І нам треба шукати за тими слідами і не дозволяти їм остаточно перетворитись тільки на сліди.

Чим виділився М. Лисенко у тому середовищі, у якому він жив і працював? Відомо, що українських композиторів було не так багато, але М. Лисенко чимось вирізнявся. Можна стверджувати, що не тільки головний прагматизм його суто композиторських завдань і досягнень, а й формування знакової системи, музичної мови, яку він створив своєю творчістю. Три знакові поля склалися в його творчості і до сьогодні, зазнаючи різних змін, живуть у нашій музиці — вони й виділили постать Миколи Лисенка не тільки серед його сучасників, а й у наш час. Такого універсального автора, який вирішує не приватні завдання, а загальнонаціональні,

сьогодні, на жаль, важко назвати, хіба що Валентина Сильвестрова, але про це далі.

Отож, три знакових поля. Поле **загальноєвропейської семантики** — це володіння мовою, якою говорили його сучасники в Європі. Скажу, що я особисто маю великий і багатий досвід сприйняття європейською публікою фортепіанної музики Лисенка. Вони багато розуміють з того, що для нас приховане між нотами. Наприклад, граючи у Трірі фортепіанну сонату, я був вражений, як слухачі відчували Сен-Сансові ознаки в музиці М. Лисенка, на які ми не звертаємо уваги. Сьогодні тут присутня Ірина Щукіна, яка відшукала в рукописних фондах музею Лисенка п'ять фортепіанних п'єс лейпцизького автографа, які нам вдалося видати у Львові п'ять років тому. Пані Ірина може підтвердити, що кожна п'єса демонструє фантастичну й віртуозну роботу за стильовою моделлю, чим послуговувався Лисенко в опануванні європейської музичної мови. Тут згадуються слова Станіслава Людкевича про те, що все одно ми відчуваємо, яку би стильову маску не прибирав М. Лисенко, що це не є Фридерик Шопен, що це не є Ференц Ліст, що це є не Антонін Дворжак, а це такий є Микола Лисенко. Тобто оце «євшан-зілля» (так характеризує його виконавство Людмила Старицька-Черняхівська) проступало крізь будь-яку стильову маску.

Найцікавішим у композиторському письмі, композиторському методі, поезиці Лисенка є поле його **національно своєрідної** семантики. І про нього найкраще написала Лілія Корній у статтях про жіночу лірику композитора на тексти Тараса Шевченка. Вони містять компендіум отих національно своєрідних знаків, якими виділяється письмо Лисенка і продовжує виділятися й сьогодні як питомо національне явище.

Третє поле, яке далеко не кожен із композиторів може усвідомити й створити, це **панзнакове** поле. Воно охоплює такі наскрізні знаки, які сповнюють не тільки всю творчість М. Лисенка, а й музику його наступників і попередників. Звичайно, тут дуже цікаво простежити за життям знаків, мелодичних і гармонічних, у творчості Бориса Лятошинського.

Про це дуже гарно написала Олена Таранченко. І оце подальше життя Лисенкових панзнаків в українській музиці окреслює національне осердя нашого письма. Це дуже цікаве спостереження. І я не випадково хочу сказати, що з тих композиторів, які пишуть сьогодні, хіба Валентин Сильвестров створив своє панзнакове поле, за яким пізнаємо кожну сторінку його тексту. Інша справа, що можна не сприймати цієї музики, але маємо погодитися з тим, що це панзнакове поле витворено, і, що цікаво, воно дуже національне, як і в М. Лисенка. Воно говорить про континуїтет, про пролонгованість основних, наскрізних ідей у розвитку української музики. І спостереження за цими ідеями, думками, які пронизують музичну культуру, захоплюють!

Створення локальних музичних словників видатних українських композиторів, звичайно, на часі, але ще більш на часі — виявити, чи збираються ці визначні ознаки у знакові поля, як у творчості М. Лисенка, а якщо це вдасться простежити, то ми підтвердимо тяглість національної музичної культури, незалежну від тих розривів, які є в нашій об'єктивній історії.

Ніхто не знає, чим закінчиться випробування, яке ми тепер переживаємо, але ми маємо у своїх підвалинах музичну культуру і маємо постать М. Лисенка, який витворив актуальну знакову мовну музичну модель. Багато народів, які мають більш щасливу історичну долю, не можуть похвалитися такою знаковою музичною моделлю. А ми тішимося з того. І наше завдання тільки стежити, як ці Лисенкові ідеї живуть сьогодні. Чи розвивається дорогоцінна Лисенкова традиція групування знаків власної мови за основними знаковими полями. А може, виникають якісь додаткові епіцентри змісту чи пульсари змісту, які збирають довкола себе ті знаки, якими послуговується композитор. Це дуже цікаві питання, вони стосуються глибинних досліджень композиторської поезики. Власне на це я й хотів звернути увагу.